

ĐÔI NÉT VỀ ĐỔI MỚI PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC MÔN LỊCH SỬ Ở TRƯỜNG TRUNG HỌC PHỔ THÔNG HIỆN NAY

○ TS. NGUYỄN MẠNH HƯỜNG*

Khi đề cập vấn đề đổi mới phương pháp dạy học (PPDH), đã có nhiều ý kiến phê phán lối DH thụ động và cần coi trọng hướng «*thầy chủ đạo, trò chủ động*», hoặc thầy tổ chức điều khiển, trò chủ động học tập, khuyến khích học sinh (HS) tự học, áp dụng các PPDH hiện đại để bồi dưỡng cho HS năng lực tư duy sáng tạo, năng lực giải quyết vấn đề. Tại Hội nghị tổng kết phong trào thi đua «*Đạy tốt, học tốt*» của Ngành GD phổ thông (1963), Chủ tịch Hồ Chí Minh yêu cầu: «*Về giảng dạy, tránh lối dạy nhồi sọ, về học tập, tránh lối học như vẹt*» (1). Cố Thủ tướng Phạm Văn Đồng cũng khẳng định: «*PPDH mà các đồng chí nêu ra, nói gọn lại là lấy người học làm trung tâm... nói cho cùng PP này là tích cực. Sự tích cực này thể hiện nó có chiều sâu, nó tạo cho người học - tức là trung tâm phát huy trí tuệ, tư duy, óc thông minh của mình*» (2).

Những định hướng về đổi mới PPDH «*từ bỏ lối truyền thụ một chiều, «dạy nhồi sọ», «nhồi nhét»*» kiến thức cho HS... chuyển sang các PPDH theo hướng phát huy tính tích cực, chủ động của HS đã được các nhà lãnh đạo Đảng, Nhà nước ta nêu ra từ rất sớm. Tư tưởng này hiện nay vẫn còn nguyên giá trị, cần được phát huy. Chiến lược phát triển GD 2001-2010, Luật Giáo dục (sửa đổi và bổ sung năm 2009), Thông báo Kết luận số 242-TB/TW ngày 15/4/2009 Về việc tiếp tục thực hiện Nghị quyết Trung ương 2 (khóa VIII) và phương hướng phát triển GD, đào tạo của Việt Nam từ năm 2009 đến năm 2020 đều giúp chúng ta hiểu rõ hơn định hướng của việc đổi mới PPDH nhằm nâng cao chất lượng GD trong giai đoạn tới.

Thực chất của việc đổi mới PPDH nói chung, môn LS ở trường phổ thông nói riêng là chuyển từ mô hình DH «*lấy GV làm trung tâm*» sang mô hình «*DH hướng vào người học*». «*DH hướng vào người học*» trong dạy học lịch sử (DHLS) chính là phát huy tính tích cực, độc lập nhận

thức của người học, chủ yếu phát triển khả năng tư duy. Tuy nhiên, trên thực tế đã xuất hiện hai thái cực: - Tuyệt đối hóa các PPDH từ bên ngoài truyền thụ vào (thảo luận nhóm, sử dụng CNTT, kĩ thuật DH «*bể cá*», «*kim tự tháp*»...) dẫn đến phủ nhận sạch trơn các PP đã được sử dụng trước đây (thuyết trình, thông báo, tường thuật...), xem đó là những PP «*truyền thống*» cổ hủ, lạc hậu; - *Phản đối những PPDH «nhập nội*», trung thành tuyệt đối với các PP truyền thống.

Vì vậy, cần phải hiểu, đổi mới PPDHLS không phải là thay đổi mục tiêu, hay xóa bỏ mọi kinh nghiệm quý giá đã được đúc kết trong thực tiễn DH ở trường phổ thông từ trước đến nay, mà làm cho mục tiêu ấy được thực hiện có hiệu quả, thiết thực, bằng những quan niệm đúng đắn, với những hình thức, bước đi và biện pháp thích hợp. Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh: «*Không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới, cái gì cũ mà xấu thì bỏ. Cái gì cũ mà không xấu nhưng phiền phức thì phải sửa đổi cho hợp lí. Cái gì mà tốt phải phát triển thêm. Cái gì mới mà hay thì ta làm*». Nói cách khác, mục đích của việc đổi mới PPDHLS không phải là xóa bỏ mọi PP truyền thống đã được thừa nhận và sử dụng hiệu quả trước đó; thay thế hoàn toàn bằng các PPDH hiện đại; mà là thay đổi cách sử dụng chúng theo hướng tích cực, chủ động, kiên quyết loại bỏ tận gốc những sai lầm của việc DH một chiều, nhồi nhét kiến thức, không phát huy được năng lực nhận thức độc lập, trí tuệ thông minh của HS, tạo nên niềm vui, sự hứng thú của HS trong quá trình học tập. Ví dụ, trong DHLS (cũng như nhiều môn học khác), HS phải ghi nhớ những sự kiện cơ bản về niên đại, địa danh, nhân vật LS, vì chúng cần thiết cho việc khôi phục hình ảnh quá khứ một cách chân thực. Tuy nhiên, GV cần tránh lối DH «*thầy đọc, trò ghi*» cốt để «*nhồi nhét sự kiện*», bắt HS phải học thuộc lòng mà không hiểu,

* Trường Đại học sư phạm Hà Nội

không biết vận dụng những kiến thức đã học vào việc tiếp thu kiến thức mới có liên quan trong cuộc sống. Ghi nhớ là cần thiết cho việc học tập tất cả các môn học, chứ không phải dành riêng cho môn LS (chẳng hạn, khi học Toán, HS sẽ không thể làm được các phép tính nếu không ghi nhớ và thuộc Bảng cửu chương), nhưng cũng không nên quan niệm «học LS chẳng qua là học thuộc lòng». Ngoài ra, cần lưu ý, PPDHLS luôn phù hợp với nội dung DH, nội dung nào thì PP ấy, không có PP vạn năng cho mọi nội dung DH khác nhau. Do đó, để thuận lợi cho việc lựa chọn PPDH tối ưu, GV cần nghiên cứu kĩ nội dung LS ở từng mục, theo đơn vị kiến thức

Kiểu DH truyền thống (tiêu cực, thụ động)	Kiểu DH tích cực, chủ động theo định hướng đổi mới PPDHLS hiện nay
1. GV cung cấp nhiều sự kiện LS cốt để HS nhớ tốt, học tốt	1. GV tổ chức cho HS tìm hiểu kiến thức cơ bản, cung cấp sự kiện có chọn lọc, phù hợp với yêu cầu, trình độ nhận thức để hiểu sự kiện sâu sắc
2. GV là nguồn kiến thức duy nhất của HS	2. Ngoài kiến thức LS có trong SGK và từ GV, HS được tiếp cận nhiều nguồn kiến thức khác: từ bạn bè, sách báo, mạng Internet,...
3. GV bắt HS nhớ sự kiện LS một cách áp đặt thông qua học thuộc lòng, học vẹt	3. GV hướng dẫn HS các PP ghi nhớ sự kiện LS trong quá trình học tập (ghi nhớ sự kiện, nhân vật, thời gian, địa điểm diễn ra sự kiện,...)
4. GV chỉ dừng lại ở câu hỏi, bài tập có sẵn trong SGK, bắt HS ghi chép lí thuyết vắn tắt.	4. Ngoài khai thác triệt để câu hỏi trong SGK, GV còn sử dụng nhiều loại câu hỏi khác nhau, giúp HS vận dụng những điều đã học gắn với thực tiễn.
5. GV không gắn lí thuyết với thực hành; mọi kết luận của bài học đều do GV đưa ra.	5. HS được học lí thuyết kết hợp với thực hành, liên hệ thực tiễn; được trao đổi, thảo luận và nêu ý kiến riêng của mình, cuối cùng GV nhận xét.
6. GV chỉ sử dụng các PPDH truyền thống, phản đối những PPDH "nhập nội"	6. Ngoài sử dụng các PPDH truyền thống đã được cải tiến, GV còn tiếp thu, vận dụng nhiều PPDH khác (thảo luận, ứng dụng CNTT,...)
7. Việc tổ chức DH của GV mang tính áp đặt, HS học tập thụ động, bị gò bó	7. GV tổ chức cho HS học tập tích cực, chủ động, đưa các em vào tình huống có vấn đề, sau đó tổ chức cho các em giải quyết vấn đề.
8. GV chủ yếu đọc diễn, đọc thoại, tập trung vào cá nhân HS	8. GV định hướng cho HS học tập khám phá, DH đối thoại, hợp tác và tập trung vào nhóm HS
9. GV chỉ tập trung vào dạy nội dung, dạy kiến thức LS	9. DH tập trung vào cả quá trình, dạy HS cách học, cách lĩnh hội và làm chủ kiến thức
10. Việc DHLS của GV bị tách rời với các môn học khác	10. GV vận dụng nguyên tắc DH liên môn, tích hợp kiến thức của nhiều môn (Văn học, Địa lí... nên kiến thức của HS phong phú, vững chắc hơn.
11. Lớp học căng thẳng, HS có cảm giác nặng nề, mệt mỏi.	11. Không khí lớp học sôi nổi, HS cảm thấy giờ học nhẹ nhàng, thoải mái và rất hứng thú.
.....	.....

một cách khoa học, rồi sử dụng PP sao cho hiệu quả. Có thể so sánh và hình dung ra hai kiểu DH: DH truyền thống (tiêu cực, thụ động) «*lấy GV làm trung tâm*» và DH tích cực, chủ động «*DH hướng vào người học*» theo định hướng đổi mới PPDHLS dưới đây (xem bảng).

Một cách tổng quát, định hướng đổi mới PPDHLS ở trường THPT hiện nay là đổi mới cách thức tổ chức hoạt động nhận thức cho người học và triển khai nội dung DH để đạt được mục tiêu DH tốt nhất. Quá trình đổi mới này cần được tiến hành trên cả ba góc độ: - Cải tiến, hoàn thiện các PPDH đang sử dụng để góp phần nâng cao hiệu quả, tiến tới nâng cao chất lượng của việc DH; - Bổ sung, phối hợp với nhiều PPDH khác để khắc phục những mặt hạn chế của các PP đang sử dụng nhằm đạt mục tiêu DH đề ra; - Từng bước thay đổi, tiến tới loại bỏ PPDH cũ mang tính áp đặt, nhồi nhét kiến thức bằng các PP mới, ưu việt để đem lại hiệu quả DH cao hơn.

***

Có nhiều PP và biện pháp sư phạm để GV phát huy tính tích cực, chủ động của HS trong học tập LS như sử dụng câu hỏi, SGK, kênh hình, vận dụng nguyên tắc DH nêu vấn đề, liên môn, ứng dụng CNTT... Nhưng đổi mới PPDHLS luôn là một quá trình phức tạp, diễn ra trong một thời gian dài, đòi hỏi GV, HS và cả những người có liên quan phải có sự chuyển biến mạnh mẽ trong nhận thức, hành động; phải có ý chí bền bỉ, quyết tâm cao khi thực hiện. □

(1) Hồ Chí Minh về vấn đề giáo dục. NXB Giáo dục, H. 1990.
 (2) Phạm Văn Đồng. "Phương pháp tự học và lòng ham học - đó là cái quý nhất". Báo Nhân dân, 18/11/1994.

SUMMARY

The article discusses the orientation for renewing History teaching method in general schools today, which is renewing the way of organizing perception activities for learners and implementing teaching content in order to best achieve teaching objectives.